

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф.д.н. Димитър Иванов Тафков

за представените от доц.д.н. Лазар Георгиев Копринаров публикации и информации за участието му в конкурса за професор по 2.3 Философия /социална философия и философия на културата, политиката, правото и икономиката/, обявен в Държавен вестник, бр.88 от 08.10.2013 г.

Лазар Копринаров е роден през 1950 г. Завършва средно образование в гимназия с преподаване на немски език в Ловеч. В периода септември 1969 до юни 1971 е студент във Философския факултет на СУ. От септември 1971 до лятото на 1975 г. следва във Философския факултет на Московския държавен университет „Ломоносов”. Специализирал е в института „Ортега-и-Гасет” на университета Комплутенсе, Мадрид. През 1996 защитава докторска дисертация в специализирания съвет по философия на тема: „Културата срещу крушението: гледището на Ортега-и-Гасет за културата”. Днес е доктор на науките и членува в няколко международни научни дружества. Ръководител е на катедра „Философски и политически науки” в ЮЗУ. Известно време е работил в Министерството на културата, а от 1998 до 2006 г. и в Министерството на външните работи като пълномощен министър и извънреден и пълномощен посланик на България във Венецуела. От 1997 г. до сега е в Югозападния университет „Неофит Рилски”, където преподава социална философия, философия на политиката, сравнителна политология, институции на ЕС и естетика.

Познавам Лазар Копринаров от студентските си години. Винаги са ме впечатлявали неговата откритост, добронамереност и тактичност, перфекционизъм и отдаденост на онова, което върши. Зная, че се ползва с много добро име и авторитет в гилдията, както и сред колегите си и студентите на университета, в който работи. Нямам съвместни разработки и общи публикации с него.

Доц. д.н. Лазар Копринаров участва в конкурса за професор с две монографии, едно учебно помагало, две студии и седемнайсет статии. Подбирането на работите за участие в конкурса е за мен показателно за широкия интерпретативен спектър на неговите философски търсения и изследователски интереси в областта на духовното съграждане на човека и неговия свят. В този смисъл аз мисля, че специалния му интерес към творчеството на испанския философ, което отлично познава и към което постоянно се връща и преоткрива за себе си, не е никак случаен.

Монографията *„Аргументът на свободата. Политическата философия на Ортега-и-Гасет”* е резултат от многогодишни изследвания на отделни страни от творчеството на испанския философ. Изследването е ориентирано към три основни цели: представяне на Ортега-и-Гасет като „философ-в-политиката”; разкриване на връзката между две от водещите теми в творчеството на именития испанец – еропеизацията на Испания и денационализацията на Европа; защита на тезата, че Ортега-и-Гасет е „либерал в политиката” и този либерализъм не е някакво самоцелно теоретизиране, а защита на определени ценности и практикуване на отделни идеи за реформиране на живота на хората.

Според мен набелязаните цели не само са постигнати, но и в известен смисъл надхвърлени – като съвременен прочит на големия испански философ и неговото преинтерпретиране и актуализиране в контекста на новите реалности и промени в живота на хората през последните няколко десетилетия. По-долу ще маркирам някои от по-важните резултати и постижения на изследването.

Първо. Изследването убедително показва, че „либералното” при Ортега-и-Гасет тръгва от философията му, зависи от философията му и се определя от философията му. Открояна и проучена е най-важната особеност на Ортегианския либерализъм: че това не е самоцелно теоретизиране, а мъчително изтръгване от времето и обстоятелствата на реалния живот на хората на необходимостта от защита на определени ценности и извършване на определени промени в обществото. Едно от големите достойнства на тази работа е съграждането на образа на Ортега-и-Гасет като „философ-в-политиката”, който постоянно е привличан и непрекъснато се разграничава от реалната политика. Доц. Копринаров е успял да покаже и докаже как в това раздвоение се оформя и развива философската програма на Ортега-и-Гасет, която е програма за преоткриване и теоретично пренасочване на политическата философия през двайсетия век към света и проблемите на всекидневния живот на хората. Точно в този план като че ли испанският мислител най-много се е страхувал (това ясно се провижда не само в тази, но и в една друга монография на доц. Копринаров – «Социалната философия на Ортега-и-Гасет»!) не толкова от настъпленията на «човека-маса», колкото от отстъпленията на «човека със свое собствено лице».

Второ. Заслужава внимание подхода в изследването на идеите и проекта на Ортега-и-Гасет като продължение на най-доброто от класическия либерализъм и положената от Дж. Ст. Мил традиция да се гледа на политиката не като на нещо само по себе си и за себе си, а като на нещо, което трябва да се осмисля и оценява с морални и културни критерии. Интригуващ е начина, по който се обяснява възгледа на Ортега-и-Гасет за политиката като «другото» на философията. И макар, че моето собствено виждане по въпроса е малко по-различно (вярно е, че няма и не може да има хармония между философията и политиката, но – според мен – това «омразно съжителство» би могло по-добре да се илюстрира не с «кучето и котката на човешкия род», а с «красавицата и звяра» на този род!), аз не мога да не призная, че онова, което се казва за позицията на Ортега, е много точно и вярно.

Трето. Представянето на критиката на рационализма от страна на Ортега-и-Гасет е на много високо ниво и това позволява да се извлекат и открият най-важните черти на доктрината за перспективизма на испанеца. В това отношение доц. Копринаров намира най-верния път към разкриването на актуалния заряд и съвременното звучене на идеите на Ортега като „философ-в-политиката”. Тук имам предвид главно анализа на идеите за „двойно предпазване”, за скритата заплаха на либералната демокрация към либералната демокрация, за необратимостта на европеизацията и глобализацията и т.н.

Четвърто. С идеите си за европеизация на Испания и денационализация на Европа Ортега-и-Гасет – наистина е показан акто един от предтечите на днешните концепции за множествените модернизации и взаимното обогатяване на народите и културите в тяхното взаимодействие.

Пето. Ясно и ненатрапливо – без да влиза в пряко опониране и ролята на адвокат на Ортега-и-Гасет – доц. Копринаров показва колко безсмислено и нелепо е поставянето на етикети като „консерватор”, „социалист”, „прото-фашист” и пр. на мислител и хуманист от ранга на Ортега-и-Гасет.

Моето цялостно впечатление от този труд е, че това е задълбочено и изчерпателно разкриване на дълбоките философски корени на Ортегианския либерализъм – на неговото място в историята и актуалното му значение за осмислянето на промените и в нашето време.

Втората монография, с която доц. д.н. Лазар Копринаров участва в конкурса, е *Mobilis in mobili: Опити върху подвижния човек*. В тази работа успешно е приложен комплексния междудисциплинарен подход в изследването на подвижността и човешкото преживяване на промените и страха в разгадаването и усвояването на света.

Подвижността се разглежда като фундаментално условие и резултат на човешката свобода. Проучват се три от многообразните форми и превъплъщения на подвижността: за-

пътването (като смяна на мястото и прекосяване на граници), за-местването (като отместване на тялото от облеклото), за-връщането (като преместване назад във времето).

В първата част на монографията подвижността се осмисля в перспективата на масовата пространствена мобилност: миграцията и туризма. Вниманието е фокусирано върху драмата на «подвижните граници» (границите отвътре!). Във втората част подвижността се тематизира в перспективата на човешката телесност, а в третата се интерпретира като темпорална подвижност.

Анализът и получените резултати от изследването заслужават добра оценка и имат своята приносна стойност за разширяване на познанията на човека за себе си. Искам да кажа, че това е оригинално виждане и представяне на подвижността, риска, преживяването на страха и новото магическо мислене при това преживяване. Изпробвани са възможностите както на специфично философския анализ, така и на феноменологичната социология и критическата социална психология, за да се обвържат и покажат различни страни от промените в живота на съвременния човек.

Ще представя накратко и третата монография, която е и с профила на учебно пособие. Нейното заглавие е *Меланжиране на културите*.

Книгата е увод в проблематиката на интеркултурните взаимодействия. Целта на автора не е да обхване всички аспекти на тези взаимодействия, а да очертае контурите на тази обширна тема.

Обсъждат се принципите на културните взаимодействия и се търси «ключ» към най-доброто взаимно съжителство на «своето в чуждото» и «чуждото в своето» при взаимодействието на културите. «Меланжирането» е подходяща метафора за ставащото в културите, които си взаимодействат. В тези рамки интеркултурността се представя едновременно като теоретичен проблем и важна образователна задача на всяко време и най-вече на нашето.

Монографията е в две части.

Първата част е посветена на общочовешката същност на културата и нейното специфично съществуване като мрежа от локални реалности, които постоянно се „чуждеят“ и „сродяват“ помежду си. Акцентът е върху идеята, че интеркултурните взаимодействия зависят от етнокултурните стереотипи. Прокарва се тезата, че културната идентичност е проблем на съвместяването на центростремителните и центробежните сили в културата, които се активизират с активирането на интеркултурността. Научен принос в тази част, според мен, има изследването на устоите на „своето и чуждото“ и „възприетото и отхвърленото“. Стига се до извода, че интеркултурните взаимодействия едва ли някога са имали или пък в бъдеще ще имат равновесен и симетричен характер и се изтъква, че в нашето време тази асиметрия все повече се превръща в особено опасна асиметрия. Обсъждането на тази асиметрия е важен момент в изследването. За нея говори наслагването в последно време на различни видове ситуации от „външен натиск и вътрешно самоотчуждение“ (с. 52-53). Оттук е и обяснението за «дисперсната личност», която живее раздробено и участва едновременно в различни и несъобщаващи се помежду си културни светове.

Във втората част се разглеждат исторически устойчивите «уредби» за влияние и взаимопроникване на културите. Анализират се ролята на религията, метисацията, акултурационните процеси и пътешествията, като средство за пренос на културите една в друга. Под различна форма се поставя и обсъжда въпроса за «мярата» в смесването на своето и чуждото като важен момент и условие за увеличение на ползите и ограничаване на вредите от това смесване. Когато се запознавах с тази много интересна част от работата у мен се оформи някакво любопитство и определено очакване, което остана, за съжаление, накрая излъгано. Става дума за очакването ми да намеря някакъв отговор или просто становище на автора по

въпроса за т. нар. «криза на мултикултурализма», за каквато доста се говори през последните няколко години. Има ли нещо такова? Ако има, от къде идва и в какво се изразява? Свързано ли е това нещо със сегашните «уредби» и «мери» за протикването и смесването на различните култури и пр.?

Независимо от това мое малко разочарование работата за мен е на високо ниво като монографично изследване и като учебно помагало. В края на книгата се обсъжда и защитава необходимостта от интеркултурна образованост. Тази образованост се разбира като двойствена констелация от познания, умения и стилове на поведение, което е необходимо условие за един успешен живот в условията на етнокултурно многообразие и активни международни взаимодействия. Стига се до извода, че като се «меланжират» – вплитат, свързват и усъкват една в друга – културите влизат в интензивни (много често конфликтни!) взаимодействия, които изправят хората пред императива да търсят и намират «своето в чуждото и чуждото в своето». В тази перспектива се разкриват значението и глобалната цел на интеркултурната образованост.

Многообразието на изследователските интереси и творчески търсения при доц. д.н. Лазар Копринов се вижда ясно и от представените за конкурса от него научни статии и студии. Разнообразието им е впечатляващо! Тематично те «се движат» от изследването на рисковото общество и последствията от глобализацията до сравнителния анализ на възгледите на Ортега, Лукач и Бахтин за романа; от демографската тема и проблемите на международната сигурност до проникновения анализ на Роланд Бартовата естетика на хайку поезията; от проблемите на Европейската общност и «левия дрейв» в Латинска Америка до проблемите на партийните субсидии и мястото на жените в политиката. В случая тематичното многообразие не пречи, а помага и обогатява професионалния анализ на наболели въпроси от всекидневния живот и международните отношения. Това, което ми се иска да изтъкна за тези по-кратки форми на изложение, е добрия език и стил на автора, който – без да прави компромиси с научната точност и академична почтеност – успява точно да посторои анализа и представи тезите си на достъпен и за неспециалисти език.

Сега ще опитам да отделя и подреда основните научните приноси, които намирам в предложените ми за рецензиране работи:

Първо. Разнообразие от взаимосвързани теми и проблеми от историята и живота на съвременното общество, които са разработени на високо теоретично ниво.

Второ. Умело съчетаване и продуктивно използване на специфично философски, социологически, социално-политически, културологически, политологически и демографски методи и средства при проучването на значими процеси и явления в нашето време: напр. на глобализацията, европеизацията, взаимопроикването на културите, сигурността, религиозният фундаментализъм и др.

Трето. Представяне на значимата фигура на Ортега-и-Гасет като «философ-в-политиката» на българския читател. За мен това има определено приносен характер, поради две причини. Едната е, че за Ортега-и-Гасет у нас се знае малко (за да не кажа почти нищо!), въпреки че вече доста е писано за неговата естетика и най-известната му книга «Бунтът на масите». Казвам това съвсем убедено, защото самият аз използвам и съм включил в списъка на «препоръчителната литература» за моя курс по Философия на политиката в СУ някои от работите за Ортега на доц. Копринов. Виждам, че това работи, приема се добре от студентите и помага за подобряването на курса ми. Втората причина е, че като излага идеите и проектите на Ортега-и-Гасет, доц. Копринов успешно ги актуализира и свързва с тревогите и проблемите на нашето време.

Четвърто. Изпробват се нови възможности за прилагането на комплексен и междудисциплинарен подход в изследването на политиката като културен феномен; на глобализацията и на либералната демокрация – като социално-психологическа и религиозно-етическа драма за големи маси от хора и т.н.

Пето. Повдигат се «болни въпроси» за управлението на кризите в настоящето и се обсъждат отделни стратегии за бъдещето.

Накрая ми се иска да изтъкна специално и преподавателската работа на доц.д.н Лазар Копринаров. Вече споделих моето впечатление, че той е добър преподавател, който е ценен от колегите и студентите си. Важна черта на преподавателската му дейност (която кореспондира с неговата научно-изследователска работа!) е нейния доста широк обхват. Той чете лекции както по социална философия и естетика, така и по сравнителна политология и институции на ЕС. Владението на няколко езика и много доброто познаване на материята, му позволява да е винаги на ниво и еднакво вискателен към другите и себе си.

Ето и моето заключение:

Намирам научно-изследователската и преподавателската работа на доц. д.н. Лазар Георгиев Копринаров за впечатляваща и заслужаваща много висока оценка. Като член на журито ще гласувам убедено за избирането му за професор по 2.3. Философия (социална философия и философия на културата, политиката, правото и икономиката).

София, декември 2013 г.

Проф.дфн Димитър Тафков